

A tudomány és művészet szabadságáról és felelősségéről az MMA Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet munkája kapcsán

„A művészet nem csupán a valóság egyedi leképezése, hanem új valóságokat létrehozó, ezáltal a társadalmat alakító erő is – a nagy kérdés az, hogyan lehet az alkotás és annak befogadása során a szabad gondolkodást felelősségteljesen, emberi közösségeink értékteremtését és értékátadását segítve gyakorolni. E gondolat hatja át az MMA Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet (MMKI) munkáját, ezáltal mindkét fő feladatának alapja. E feladatok egyike az MMA Művészeti Ösztöndíjprogramjának lebonyolítása, a másik pedig a tudományos kutatás és kutatásszervezés.” Ezzel a gondolattal kezdtem a kutatóintézet jubileumi kötetét 2025-ben, amelyben beszámolunk az addigi tízéves tevékenység eredményeiről. A kutatóintézet tíz év alatt nemcsak felkerült a hazai és a nemzetközi tudományos és művészeti élet térképére, hanem komoly szakmai elismertséget is szerzett. Kutatási projektjei során a legkülönbözőbb hazai és nemzetközi szervezetekkel és kutatókkal dolgozik együtt; immár két és fél éve az MTA kiemelt partnere a Magyar Tudomány Ünnepe programsorozat lebonyolításában.

Annak ellenére, hogy a kutatóintézet munkájának hatékonysága és láthatósága az elmúlt években jelentősen nőtt, és a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) 2025-ben rekordszámú, százhuszonkét tudományos munkával (monográfiák, tanulmánykötetek, tanulmányok stb.) bővült a kutatóintézethez köthetően, még az MMA intézménycsaládján belül sem kézenfekvő, hogy e közös eredményeket ki mennyire ismeri. Úgy tűnik, hogy Falusi Márton, a *Magyar Művészet* főszerkesztője sem olvasta kellő figyelemmel az MMKI tízéves jubileumi kötetét akkor, amikor a folyóirat 2026. évi második számának vezércikkében azt állítja, hogy „a magyar kultúrtörténet és az élő magyar kultúra értékeinek bemutatása, elemzése, valamint tudatosítása [...] – koncepció és szándék híján – a Kutatóintézetben egyelőre várat magára”, majd hozzáteszi, hogy „szomorúan konstatáltam ezt a tényt az MMKI jubileumi kiadványát forgatva, amelynek szerkesztői az első hét év kutatásainak valódi eredményeiről nem tudósítanak, sem a szervezet küldetésével nem vetnek számot”.

A kutatóintézet vezetőjeként és a jubileumi kötet szerkesztőjeként reagálnom kell erre az állításra.

Kucsera Tamás Gergelyt, az MMA akkori főtítkárát kértem fel, hogy írja meg a kötet külön fejezetében a kutatóintézet alapításának körülményeit, az alapító szándékát és a kezdeti évek úttörő munkáját. Kollarik Tamás, a kutatóintézet egyik megbízott kutatója, aki szinte a kezdetektől részt vesz az MMKI munkájában, szintén beszámolt az MMKI filmszakmai köteteiről, amelyek zöme a felsőoktatásban is hasznosul. E kötetek száma évről évre gyarapszik azóta is. A jubileumi kötet tematikus rendben tartalmazza a tíz év alatt megjelent, és a Magyar Tudományos Művek Tárában a kutatóintézethez kapcsolódó sok száz művet is. A kutatóintézet a kezdetektől készített átfogó köteteket, például egyes művészeti ágak és a szerzői jog kapcsolatáról (2025-ben például a *Színház és jog* című kötet jelent meg), de a jubileumi kötetben kiemelten szerepel a magyar irodalmi művek és filmalkotások lexikona is. 2026 júniusában jelenik meg a három és fél év alatt elkészült, a magyar fotóművészetről átfogó képet adó, *A magyar fotóművészet 300 alkotója* című kötet, és az utolsó simítások zajlanak a határon túli magyar színházi műhelyeket áttekintő kötet kéziratán. A Kárpát-medencei művésztelepekről immáron két kötet is megjelent az elmúlt években, és idén elkészül a *Magyar Jazz Kézikönyve* munkacímű, szintén átfogó, komoly közérdeklődésre számot tartó munka. A *Magyar Keresztény Egyházzenei Atlasz* tavaly megindult munkálataival minden eddiginél átfogóbb, adatgazdag áttekintést és elemzést kívánunk adni e rendkívül sokszínű területről. Arról, hogy a kezdeti évek tudományos és kutatásszervezési koncepciójában milyen változást hozott az MMA elnökségének 2022. június 14-i határozata, és milyen új koncepció mentén alakult az MMKI átszervezése, szintén részletesen, külön fejezetben számoltam be a jubileumi kötetben, összehasonlítva az előzményekkel.

A kutatóintézet szervezi a magyar művészetmecénatúrában eddig példátlan mértékű és hatású, kifejezetten a fiatal és középgenerációs művészeknek és művészet-

elméleti szakembereknek szóló Művészeti Ösztöndíj-programot is. A hároméves ösztöndíjon túl életpályájuk kiteljesedését a munkakapcsolatok jelentős kibővítésével, közösségépítéssel, mentorálással és művészeti programokkal segíti. A kapcsolat a hároméves időszak után is fennmarad, többek között az évente a Pesti Vigadóban megrendezett *Essentia Artis*-kiállítás és programsorozat, az ösztöndíjasokról szóló honlap és az ösztöndíjas eredmények népszerűsítési programja által. A Kárpát-medencei feltörekvő, új művészgenerációra példátlan rálátást nyújt a programba eddig bekapcsolódó nyolcszáz alkotó. A művészeti ágak közös gondolkodását elősegítendő az MMKI részt vesz művésztelepek, kiállítások és más művészeti események (kötetbemutatók, koncertek, műhelytalálkozók) szervezésében, de bekapcsolódik a művészeti ösztöndíjasok munkájába workshopok szervezésével is, segítve őket ismertségük és elismertségük növelésében. Sokuk a tudományos kutatásban is részt vesz; a L'Harmattan Kiadóval 2025-től közösen kiadott *Művészet és Elmélet / Art & Theory*-könyvsorozat egyik első kötete például egy művészeti ösztöndíjas irodalomtörténeti monográfiája (Szilveszter László Szilárd: *Poetics of Transcendence and Estrangement. Hungarian Modernism in a Central European Context*), de az egyházzenei atlasz szerkesztői, szerzői között is több ösztöndíjas van.

Az art residency-programban külföldi művészeket és művészetelméleti szakembereket fogad néhány napra vagy hétre a kutatóintézet, hogy művészeti és kutatómunkával vegyenek részt az MMKI életében, előadást, műhelybeszélgetést tartsanak a Hild-villában saját munkáikról és annak a régióknak a művészeti életéről, ahonnan érkeztek. Az MMKI tudományos kutató- és kutatásszervező munkája a művészetelmélet rendkívül széles spektrumát öleli fel, a történeti tudományoktól a jogtudományon, néprajztudományon, kulturális antropológián és művészetfilozófián át a művészetszociológiáig és a művészetpedagógiáig. A Falusi Márton által hiányolt irodalomelmélet területét jelenleg Domokos Johanna, Sturm László és

Hajdu Dorijan képviseli a kutatóintézetben. A kutatásokat 2022 óta – a már hivatkozott MMA elnökségi határozatnak megfelelően – elsődlegesen projektek keretében végzi az MMKI, kutatókból, kutatócsoportokból és partnerintézményekből álló, dinamikusan bővülő szakmai hálózatot építve maga körül. Így nemcsak a szinergiák hasznosíthatók, hanem költségkímélőbbé is lehet dolgozni, és a résztvevő intézmények láthatósága is meghatványozódik a partnerek kapcsolathálója által. (Ne feledjük, hogy az MMA intézménycsaládjának messze a legkisebb költségvetésű intézménye az MMKI.)

Hiszem, hogy a művészetelméleti kutatások nem öncélúak, mint ahogyan a művészetpedagógia lényege sem a tananyag, hanem az, hogy miként járul hozzá a felnövő generációk szellemi és lelki állapotának javításához, a szabad gondolkodás és a felelősségtudat összekapcsolásához. Ezzel segíthetjük egy empatikusabb, harmonikusabb társadalom létrejöttét, a művészetet értő és szerető közönség kialakulását. Ezért a művészetpedagógia és a művészetnek az oktatásban, nevelésben betöltött szerepére vonatkozó kutatás, továbbá a jó gyakorlatok összegyűjtése, a művészetpedagógusok hálózatának megszervezése egyre fontosabb feladata a kutatóintézetnek.

Az eltelt tizenegy év alatt a kutatóintézet az ideológiai törésvonalakon felülemelkedve meg tudott maradni érték-elvű, a magyar kultúráért dolgozó, tudományosan hiteles intézményként, aminek munkáját hazai és nemzetközi elismertség övezi. A felelősségteljes szabad gondolkodás, a hazánk és kultúránk iránti elkötelezettség vezérli; a minőségi művészet társadalmi szerepének nemcsak kutatása, hanem növelése is a célja. Ennek érdekében a kritikát – amennyiben az érthető és alapos – eddig és ezután is szívesen fogadja a kutatóintézet, hiszen tanulhat belőle. Meggyőződésem ugyanis, hogy a kellően artikulált, tényyszerű párbeszédre hívó kritika segíti a hálózati együttműködésben gondolkodó intézményi építkezést és az írásmunkában felvázolt sokrétű munkát.